

8. Соціальна ексклюзія в Україні на початковій стадії реставрації капіталізму / С. Оксамитна, В. Хмелько // Соціол.: теорія, методи, маркетинг. – 2004. – № 3.

9. Рєвніцева О.В. Соціальне виключення: проблеми визначення та дослідження / О.В. Рєвніцева. Демографія та соціальна економіка. – 2008. – № 1. – С. 98-106.

10. Савельєв Ю. Суперечності концепції соціального виключення і включення: вплив соціально-політичного дискурсу на соціологічні теорії / Ю. Савельєв // Вісник Київського національного університету. Соціологія. – 2012. – №3. – с.33-41.

11. Сен А. Можливість суспільного вибору /Амартія Сен // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : nobel.org.ua/images/laureats/6/1998/sen.pdf.

12. Толстих Н. Соціальне виключення в сучасній Україні: спроба оцінки / Н.В. Толстих. // Український соціум. – 2003. – № 1 (2). – С. 81-85.

13. Україна: на шляху до соціального залучення. Національна доповідь про людський розвиток/ Елла Лібанова, Юрій Левенець, Олена Макарова та ін. – 2011. – 124 с.

14. Joint Report on Social Protection and Social Inclusion, 2007 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=2014&langId=en>

Надійшла до редколегії 25.02.14

З. Галушка, д-р екон. наук, проф.

Черновицький національний університет імені Юрія Федьковича, Черновці,

М. Соболева, магістр

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

СОЦИАЛЬНОЕ ИСКЛЮЧЕНИЕ КАК ОБЪЕКТ ЭКОНОМИЧЕСКОГО АНАЛИЗА

В статье определены сущность и формы проявления социального исключения отдельных граждан и определенных слоев населения как социально-экономического явления. Проанализированы теоретические основы и методология оценки феномена социального исключения. Предложен комплексный подход к изучению этого явления с целью усовершенствования принципов экономической и социальной политики государства.

Ключевые слова: социальное исключение; виды социального исключения; концепция бедности; круг бедности.

Z. Halushka, Doctor of Sciences (Economics), Professor
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi,
M. Soboljeva, magister
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

Social exclusion AS AN OBJECT OF ECONOMIC ANALYSIS

In the article essence and forms of display of social exception of separate citizens and certain layers of population are certain as the socioeconomic phenomenon. Theoretical principles and methodology of estimation of the phenomenon of social exception are analyzed. Certain characteristic lines of social exception: subzero even consumptions and profit of individuals or groups; a limit access is to the public mechanisms of increase of welfare; a mainly passive type of cooperating is with society. Attention is accented on a defect for the individuals of row of rights, limit nature of access to the institutes that distribute resources, to the labor-market. Poverty is certain the main category of social exception. A concept "circles of poverty" and mechanisms of its existence are reasonable. Other displays of social exception-direct violation of base human rights are examined on quality education, on medical services and kind health, on the acceptable standard of living, on access to cultural acquisition, on defense of the interests and on the whole on participating in economic, social, in a civilized manner, political life of country. Cited data about part of torn away housekeeping of Ukraine on separate signs. The analysis of distribution of housekeeping after the amount of the accumulated signs of the social tearing away gave an opportunity to set a limit after that the social tearing away begins brightly to show up, at the level of 5 signs. It is certain the limit of the sharp tearing away. The second degree of tearing away – critical – answers a presence 7th signs. At this level in Ukraine there are 37,7. That's far more than those, who are considered poor on a relative national criterion (24,0). It is set that conception of social exception shows the "horizontal cut" of the system of social relations and place of individual, layer, group and others like that in this system, certain on certain signs. The necessity of the use of interdisciplinary approaches is well-proven in an order to find intercommunication of those factors that predetermine the problem of social exception, and set possibility of the practical use of these researches in development of principles of economic and social politics. Complex approach is offered for the study of this phenomenon with the aim of improvement of principles of economic and social politics of the state.

Keywords: social exclusion, social exclusion species; the concept of poverty; the poverty cycle.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2014; 160: 19-23

УДК 330.3

JEL E 662

А. Гражевська, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

УДОСКОНАЛЕННЯ РЕНТНИХ ВІДНОСИН ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Висвітлено передумови і наслідки контрпродуктивної рентоорієнтованої поведінки суб'єктів господарювання як чинника низької енергоефективності національної економіки. Обґрунтовано необхідність та стратегічні напрями вдосконалення державного регулювання рентних відносин з метою посткризової модернізації економіки України.

Ключові слова: енергоефективність економіки; рентні відносини; природно-ресурсна рента; рентоорієнтована поведінка; рентна економіка; інституціоналізація рентних відносин.

Постановка проблеми. Загальновізнано, що економічний розвиток країн світу значною мірою визначається наявністю енергетичних ресурсів, обмеженість яких породжує загрозу сповільнення темпів економічного зростання, подорожчання продукції та зниження добробуту населення. Виснаження джерел доступної вуглеводневої сировини та зростання цін на енергоресурси актуалізують проблему стабільного енергозабезпечення багатьох країн світу. За прогнозами фахівців, розвіданих світових запасів кам'яного вугілля людству вистачить ще на 150 років, газу – на 60 років, нафти – на 40 років. При цьому світовий попит на первинні енергоресурси збіль-

шиться у 2030 р. до 17010 млрд т в нафтовому еквіваленті (н.е.) проти 11730 млрд т в 2006 р. [1].

Як відомо, Україна є енергодефіцитною державою, що нині лише на половину задовольняє потреби в паливі та енергії. При цьому енергоефективність економіки нашої країни (виробництво ВВП на одиницю спожитої енергії) нижче відповідних показників Польщі – в 2,5 рази, США і Китаю – в 3 рази, Японії – в 4,5 рази [2]. Висока енергоємність економіки України та нераціональне споживання паливно-енергетичних ресурсів породжують низку негативних соціально-економічних наслідків, а саме: технологічне відставання та зниження конкурентоспроможності вітчизняної продукції, що нерідко призво-

дить до продажу товарів за демпінговими цінами за рахунок зменшення витрат на оплату праці; посилення енергетичної, економічної та політичної залежності; погіршення платіжного балансу, зростання зовнішньої заборгованості та загострення проблеми неплатежів.

Сучасна економічна та суспільно-політична криза в Україні яскраво продемонструвала, що за умов вичерпання екстенсивного шляху нарощування потужностей енергетики та загострення боротьби за світові ресурси енергоефективність економіки постає важливим чинником забезпечення національної, регіональної і міжнародної безпеки. У цьому контексті нарощування та реалізація потенціалу енергоефективності в Україні перетворюється на важливий чинник подолання регіональних та глобальних кризових потрясінь, стабілізації та подальшого зростання національної економіки на інноваційній основі.

Вирішення зазначеної проблеми неможливе без удосконалення державного регулювання ресурсних та рентопродукуючих галузей паливно-енергетичного комплексу, що займають важливе місце в структурі національної економіки. Це потребує переосмислення теоретичних надбань та подальшого розвитку економічної теорії ренти як важливого підґрунтя вдосконалення рентної політики, а саме: подолання контрпродуктивної рентоорієнтованої поведінки економічних суб'єктів, реформування механізму вилучення та розподілу ренти, підвищення ефективності використання вилучених у бюджеті різного рівня рентних платежів з метою підвищення глобальної конкурентоспроможності та економічної безпеки національної економіки. Таким чином, дослідження проблем удосконалення рентних відносин у контексті забезпечення посткризового енергоефективного розвитку економіки України є актуальним та має важливе теоретичне і практичне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми, пов'язані з формуванням та розподілом рентних доходів, викликали значний інтерес та займали важливе місце в економічній науці впродовж усіх етапів її розвитку. Започаткування теорії ренти на базі відносин землеволодіння та землекористування пов'язане з напрацюваннями представників класичної політекономії. У творах В.Петті, Ф.Кене, А.Сміта, Д.Рікардо, Ж.-Б.Сея, Дж.Ст.Мілля та ін. знайшли відображення проблеми сутності ренти як форми економічної реалізації власності на землю; виокремлення та характеристика різних видів диференціальної земельної ренти, аналіз джерел, умов та механізмів їхнього утворення; дослідження динаміки земельної ренти; обґрунтування необхідності реформування відносин власності на землю та соціалізації земельної ренти за допомогою земельного податку [3-5].

У подальшому теорія земельної ренти була розвинена К.Марксом та його послідовниками, які довели до логічної завершеності концепцію земельної ренти, засновану на трудовій теорії вартості; поглибили учення класиків щодо диференціальної земельної ренти шляхом обґрунтування її якісної та кількісної визначеності; запровадили у науковий вжиток поняття "абсолютної земельної ренти", проаналізували джерела її утворення, механізми формування та розподілу [6].

Важливою науковою заслугою представників неокласичної теорії (У.Джевонса, К.Менгера, А.Маршалла, Дж.Б.Кларка та ін.) стало запровадження у науковий вжиток поняття "економічної ренти" та "квзіренти"; визначення економічної ренти як чистого продукту факто-

ра виробництва; застосування маржинального підходу до дослідження рентних відносин; розгляд категорії ренти як родової по відношенню до багатьох явищ, пов'язаних з отриманням надприбутку від різних факторів виробництва [7,8].

Генезис інституційної теорії ренти пов'язаний з працями А.Алчіана, Б.Бенсона, Т.Веблена, У.Гамільтона, Т.Егертсона, Дж.Коммонса, Р.Коуза, Е.Крюгер, Д.Норта, А.Ослунда, Г.Таллока, Р.Толлісона та ін., які розширили коло суб'єктів рентних відносин та видів ренти; обґрунтували теорію "пошуку ренти"; розкрили дуалізму ренторієнтованої поведінки економічних суб'єктів; дослідили феномен рентної економіки тощо. У подальшому аналіз шляхів і механізмів пошуку ренти був поглиблений у межах теорії суспільного вибору, започаткованої в 60-ті роки ХХ ст. Основну роль в її розвитку зіграли представники так званої вірджинської школи в економічній теорії, фундатором і визнаним лідером якої є американський економіст Дж. М. Б'юкенен, лауреат Нобелівської премії з економіки 1986 р. Як специфічне явище, рентоорієнтована поведінка економічних суб'єктів вперше була описана в 1967 р. одним із засновників нової політичної економії Г.Таллоком. Термін "пошук ренти" (rentseeking) був запроваджений у науковий вжиток у 1974 р. американською дослідницею Е.Крюгер для позначення поведінки економічних агентів в умовах інституційної трансформації, коли індивідуальні зусилля щодо максимізації вартості породжують втрати суспільства, а не вигоди для нього [9-11].

Окремі аспекти трансформації рентних відносин у постсоціалістичних економіках проаналізовані українськими та російськими економістами В.Автономовим, С.Архієреєвим, В.Базилевичем, Т.Гайдай, С.Глазьєвим, А.Гриценком, В.Дементьєвим, А.Заостровцевим, Б.Кваснюком, Б.Кузиком, Д.Львовим, О.Носовою, Р.Нурєєвим, А.Олейником, О.Пасхавером, В.Полтеровичем, П.Саблуком, В.Тамбовцевим, А.Шастітком, Ю.Яковецем та ін.

Однак, незважаючи на безперечні досягнення вітчизняної та зарубіжної економічної думки в розвитку теорії ренти, недостатньо розробленими залишаються проблеми формування та розвитку рентних відносин в посткомуністичних економіках. Відтак **метою пропонованого дослідження** є теоретичного обґрунтування основних напрямів вдосконалення державного регулювання рентних відносин як чинника підвищення енергоефективності економіки України.

Виклад основного матеріалу. Як уже зазначалося, енергоемність валового внутрішнього продукту в Україні значно вища, ніж у промислово розвинених країнах світу (рис. 1). За світового показника на рівні 0,24-0,25 кг у. п. на одиницю ВВП енергоемність ВВП України становить 0,79 кг у. п. на одиницю ВВП [12]. Серед чинників, що обумовлюють високу енергозатратність економіки України слід відзначити значну зношеність основних фондів у паливно-енергетичному секторі; низький рівень впровадження енергоефективних технологій та обладнання; відсутність цільових капіталовкладень та достатніх обігових коштів підприємств, дешевих і довгострокових банківських кредитів, а також механізмів залучення інвестицій у сферу енергозбереження [13]. Однією із суттєвих перешкод на шляху підвищення енергоефективності національної економіки є недосконалий механізм функціонування та державного регулювання рентних відносин.

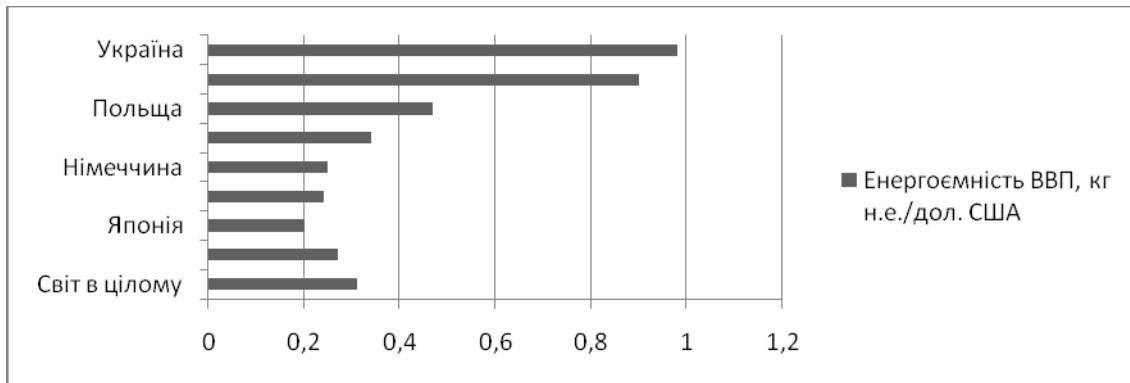

Рис. 1. Енергоємність ВВП в Україні та в окремих країнах світу в показниках нафтового еквіваленту

* Джерело: [12]

У зв'язку з цим зазначимо, що, незважаючи на різні підходи до трактування окремих видів ренти, сучасні дослідники визначають рентні відносини як систему економічних відносин між державою та суб'єктами господарювання з приводу отримання, розподілу та перерозподілу рентних доходів в умовах експлуатації (на правах власності чи господарювання) обмежених та різних за якістю ресурсів. При цьому механізм формування та вилучення ренти вважається важливим індикатором ступеня розвиненості ринкової економіки. Йдеться про те, що у високорозвинених країнах переважають податкові методи вилучення рентних доходів (роялті, податок суверена, спеціальні податки на прибуток видобувних компаній, диференційовані рентні платежі, земельний податок та ін.). Водночас у менш розвинених країнах поряд з податковими широко використовуються неподаткові методи вилучення ренти, зокрема угоди щодо розподілу продукції. При цьому регулювання рентних відносин не зводиться до управління процесом вилучення ренти. Ключову роль в системі такого регулювання відіграє механізм розподілу та перерозподілу рентних доходів, спрямований на реалізацію дохідоформуючої, стимулюючої, ресурсозберігаючої, екологічної та інших соціально-економічних функцій [14].

Аналіз практики господарського розвитку засвідчує, що функціонуючий в Україні механізм формування, розподілу та перерозподілу рентних доходів не забезпечує подолання негативних явищ та тенденцій в енергетичній сфері, дозволяючи економічним суб'єктам безконтрольно виснажувати енергетичні ресурси та зменшувати базу оподаткування. Підтвердженням цьому є те, що у вугільній промисловості України, яка є однією з

потужних рентопродуючих галузей, майже 96% шахт понад 20 років працюють без реконструкції (рис. 2). Через повільну реструктуризацію галузі в експлуатації збільшується кількість дрібних і середніх збиткових неперспективних шахт. Загрозливих масштабів набув знос активної частини промислово-виробничих фондів галузі. Із семи тисяч одиниць основного стаціонарного устаткування дві третини цілком відпрацювали свій нормативний термін експлуатації і потребують негайної заміни. У загальному парку діючого вугледобувного та прохідницького устаткування питома вага механізованих комплексів та прохідницьких комбайнів нового технічного рівня становить лише третину, а нових навантажувальних машин і стрічкових конвеєрів – близько 15,0%. На шахтах, що розробляють круті пласти, майже 60% видобутку вугілля забезпечується відбійними молотками [16].

При цьому тривалий період панування командно-адміністративної економіки та "залежність від пройденого шляху" сприяли формуванню в Україні інституційної структури, що генерує формальні та неформальні бар'єри, які перешкоджають становленню цивілізованих рентних відносин. Загально визнано, що реформування національної економіки в 90-ті роки XX століття характеризувалися інкрементними інституційними змінами та прагненням в короткі терміни звільнити економіку від державного втручання. Наслідком цього стало формування "рентної економіки", що характеризується розпорошеністю влади між олігархічними кланами, домінуючим інтересом яких є не економічний добробут усієї нації, а перерозподіл наявних ресурсів через державний бюджет та отримання тих чи інших привілеїв.

Рис. 2. Розподіл шахт України за термінами експлуатації

* Джерело: [15]

За цих обставин великий бізнес зосереджував зусилля на лобюванні державної підтримки у вигляді податко-

вих пільг, дотацій, гарантій, пільгових кредитів тощо. Яскравим підтвердженням цього є проведена в 2014 р. пе-

ревірка Генпрокуратури України, яка встановила, що упродовж 2011-2012 рр. Державною службою геології та надр без проведення аукціонів було ухвалено рішення щодо надання товариству "Голден Деррік" 48 спеціальних дозволів на використання родовищ нафти та газу в Дніпропетровській, Полтавській, Сумській та Харківській областях. При цьому 26 рішень було прийнято за відсутності передбачених законом документів, а по 16 ділянках, які надано у користування цьому суб'єкту господарювання, упродовж двох років не було сплачено до бюджету більше 5 млн грн за геологічну інформацію, необхідну для використання корисних копалин [17].

Основними чинниками контрпродуктивної рентоорієнтованої поведінки суб'єктів господарювання в енергетичній галузі України є відсутність чіткої специфікації прав власності, алокаційна неефективність, корупційність та тонізація національної економіки, значні трансакційні витрати легітимізації (реєстрації, ліцензування, сертифікації, стандартизації) та індивідуалізації підприємницької діяльності в енергетичній сфері, що призводить до відволікання ресурсів з господарського обороту та їхнього непродуктивного використання на хабарі, підкуп та лобювання інтересів олігархічних груп.

За цих обставин пріоритетним напрямом реформування економіки України в умовах її посткризового розвитку повинна стати активна діяльність української держави в напрямі реформування системи рентних відносин та подолання наявних інституційних бар'єрів у цій сфері. При цьому аналіз досвіду розвинених країн світу підтверджує, що одним з пріоритетних напрямів таких перетворень повинно стати створення прозорої системи оподаткування рентних доходів та ефективного механізму їхнього використання, зокрема врівнювання рентабельності високоприбуткових паливно-сировинних галузей та низкорентабельних галузей обробної промисловості шляхом вилучення певної частини надприбутків у суб'єктів господарювання рентоутворюючих галузей. На думку сучасних дослідників, перехід на рентну систему оподаткування та передача природної ренти державі не знижує ефективність та стимулює виробництва, є менш затратним в адмініструванні, є більш соціально справедливим, оскільки перекладається не на кінцевого споживача, а на отримувача ренти. У цьому контексті і цілком виправданною є ініціатива українського уряду щодо подвоєння рентної плати за видобуток корисних копалин, які в значних обсягах використовує великий монопольний бізнес [18].

При цьому економічний сенс сучасної рентної політики полягає не стільки в подальшому збільшенні податкових надходжень, скільки в розгортанні процесу інвестування рентних доходів на цілі модернізації технологічного розвитку та підвищення енергоефективності національної економіки. Йдеться про цільове використання рентних платежів, їх інвестування у сектор енергозберігаючих технологій, а також запровадження податкових пільг для тих економічних суб'єктів, які запроваджують прогресивні та ресурсозберігаючі технології, фінансують реконструкцію та модернізацію енергетичної галузі тощо. Важливого значення набуває також зниження ступеня персоніфікованості контрактних відносин у енергетичній сфері, утвердження однакових "правил гри" для всіх учасників енергетичного ринку, безвідносно до місця їхньої реєстрації та сфери діяльності; запровадженням дієвої системи контролю за діяльністю чиновників та забезпечення невідворотності їхнього покарання за корупційні дії; розширення можливостей для громадського контролю за використанням енергетичних ресурсів та активів.

Висновки. Таким чином, у сфері енергоефективності фокусуються визначальні проблеми конкурентоспромо-

жності та безпеки національної економіки. За умов критичної залежності від зовнішніх постачальників та загострення боротьби за світові ресурси енергоефективність економіки постає однією з найважливіших передумов збереження суверенітету нашої держави, її самоідентифікації та динамічного посткризового розвитку. Звідси випливає безальтернативність реформування рентних відносин з метою належного інституційно-організаційного забезпечення енергозбереження. Йдеться про актуалізацію невикористаних потенційних можливостей системи рентних відносин, вдосконалення економічного механізму формування, розподілу та перерозподілу ренти, в т.ч. шляхом реформування податкової системи, що сприятиме збільшенню надходжень до бюджетів різних рівнів та їхньому подальшому спрямуванню на цілі підвищення енергоефективності національної економіки.

У цьому контексті виявлення та запровадження дієвих механізмів і конкретних інструментів подолання деструктивної рентоорієнтованої поведінки суб'єктів господарювання в енергетичній сфері повинно стати одним із пріоритетних напрямів економічних досліджень та практичної діяльності держави в посткризовий період.

Список використаних джерел

1. База даних енергетичної статистики Міжнародного енергетичного агентства. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iea.org/stats/index.asp>.
2. Використання енергозберігаючих технологій в країнах ЄС: довідник для України. Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/262/>
3. Милль Дж. С. Основы политической экономики с некоторыми приложениями к социальной философии / Дж. С. Милль; [пер. с англ.; библиограф. очерк М.И. Туган-Барановского]. – М.: Эксмо, 2007. – 1040 с.
4. Рикардо Д. Начала политической экономики и налогового обложения. Избранное / Д. Рикардо; [пер. с англ.; предисл. П.Н.Клюкина]. – М.: Эксмо, 2007. – 960 с.
5. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй / А. Сміт. – К.: Port-Royal, 2001. – 593 с.
6. Маркс К., Енгельс Ф. Твори. 2-ге вид. / К. Маркс, Ф. Енгельс. – К.: Держ. вид-во політ. літ. УРСР, 1963. – Т. 25. – Ч. 1-2.
7. Кларк Дж. Б. Распределение богатства / Дж. Б. Кларк. – М.: Экономика, 1992. – 447 с.
8. Маршалл А. Основы экономической науки / А. Маршалл; [предисл. Дж. М. Кейнс; пер. с англ. В.И. Блюмкина, В.Т. Рысина, Р.И. Столпера]. – М.: Эксмо, 2007. – 832 с.
9. Buchanan J. M. Rent seeking and profit seeking // Toward a theory of the rent seeking society / Eds. By J.M. Buchanan, R.D. Tollison, G. Tullock. – College Station: Texas A&M University Press, Series 4, 1980. – P. 3-15.
10. Tullock G. The Welfare Cost of Tariffs, Monopolies, and Theft / G. Tullock // Western Economic Journal. – 1967. – Vol. 5. – P. 224-232.
11. Krueger A.O. The Political Economy of the Rent-Seeking Society / A.O. Krueger // American Economic Review. – 1974. – Vol. 64. – P. 291-303.
12. Енергоефективність як критерій інноваційного розвитку та конкурентоздатності держави: Національна доповідь про стан та перспективи реалізації державної політики енергоефективності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naer.gov.ua/wp-content/uploads/2010/02/nazdopovid>.
13. Базилевич В. Современная экономическая теория: в поисках новой парадигмы / В. Базилевич // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2013. – Випуск 146. – С. 5-7.
14. Дмитриев А.С. Развитие системы распределения природной ренты как фактор становления социально ориентированной экономики // А.С. Дмитриев. Диссертация ... кандидата экономических наук: 08.00.01. – М.: Рос. гос. социал. ун-т, 2009. – 30 с.
15. Енергетична стратегія України до 2030 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aes-ukraine.com/documents/5390.html>
16. Вагонова О.Г. Управление ресурсным потенциалом вулканических шахт: моногр. / О.Г. Вагонова, Ю.С. Папик. – Д.: Национальный горничий университет, 2013. – 178 с.
17. ГПУ позбавила компанію Ставицького дозволів на видобування нафти і газу // Українська правда, 26 березня 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2014/03/26/431574/>
18. Кабінет міністрів України ініціює дворазове збільшення рентної плати за видобуток корисних копалин, які в значних обсягах використовує великий монопольний бізнес. – Інформаційне агентство УНІАН, 27.03.2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics.unian.ua/industry/901097-kabmin-proponue-podvojitii-rentnu-platu-za-vidobutok-korisnih-kopalin.html>

Надійшла до редколегії 19.05.14

А. Гражевская, асп.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ РЕНТНЫХ ОТНОШЕНИЙ КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ ЭНЕРГОЭФФЕКТИВНОСТИ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Раскрыто предпосылки и последствия контрпродуктивного рентоориентированного поведения хозяйствующих субъектов как фактора низкой энергоэффективности национальной экономики. Обоснована необходимость и стратегические направления усовершенствования государственного регулирования рентных отношений с целью посткризисной модернизации экономики Украины.

Ключевые слова: энергоэффективность экономики; рентные отношения; природно-ресурсная рента; рентоориентированное поведение; рентная экономика; институционализация рентных отношений.

A. Grazhevska, PhD student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

IMPROVEMENT OF RENT RELATIONS AS A FACTOR OF INCREASING THE ENERGY EFFICIENCY OF UKRAINIAN ECONOMY

The article addresses prerequisites and consequences of counterproductive rent-seeking behavior of economic agents as a factor that contributes to the low energy efficiency of the national economy. Author justifies the necessity and strategic directions of improvement of state regulation of rent relations in order to modernize the economy of Ukraine.

Keywords: energy efficiency of economy, rent relations, natural resources rent, rent-seeking behavior, rental economy, institutionalization of rent relations.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2014; 160: 23-27

УДК: 336 Д.

JEL G 180

Л. Демиденко, канд. екон. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ФІНАНСОВА КРИЗА ЄС: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

В статті узагальнено причини фінансової кризи ЄС та розкрито комплекс заходів щодо подолання наслідків фінансової кризи та оздоровлення фінансових систем країн-учасниць ЄС.

Ключові слова: фінансова криза, бюджет, дефіцит бюджету, державний борг, податок на прибуток, фіскальна політика, податкова система; соціальні внески.

Постановка проблеми. Світова фінансова криза 2008-2009 рр. дала поштовх змінам у теорії та практиці державного регулювання на національному та наднаціональному рівнях. Кризові явища у фінансовому секторі, які спочатку вважалися певним, хоча й болісним епізодом глобального розвитку, дістали продовження в реальному секторі та сфері державних фінансів як розвинутих країн, так і країн із ринками, що формуються. Глобальний характер кризи та наступна рецесія, насамперед у країнах ЄС і єврозони, зумовили необхідність пошуків нових теоретичних і практичних підходів до формування інститутів глобального управління, міждержавної та регіональної координації економічної й фінансової політики, фінансової допомоги та фіскальної консолідації [1, с.7]. Після глобальної фінансової кризи стала очевидною необхідність реформування управління фінансовими системами. Але крім цього ми спостерігали системну кризу економічної теорії [2, с.10]. На нинішньому етапі, після глобальної фінансово-економічної кризи, державне регулювання дедалі більшою мірою спирається на міждержавні наднаціональні інституціональні механізми монетарної й фіскальної політик, інститути нагляду та регулювання у фінансовому секторі, мікро- й макропруденційну. За нової моделі регулювання економіки необхідно враховувати, що таке принципово нове явище, як фінансіалізація (financialization), веде до стирання раніше нездоланих бар'єрів між товарними і фондовими ринками, між торгівлею товарами та цінними паперами [3, с.52].

Отже, в сучасних умовах світової глобалізації та фінансіалізації потрібно вирішувати комплекс проблем пов'язаних з необхідністю реформування сфери управління фінансами в країнах ЄС та сфери взаємовідносин суб'єктів фінансової системи на нових засадах та принципах. Потребує удосконалення фінансовий механізм реалізації фінансової політики в умовах світової глобалізації шляхом пошуку нових форм і методів мобілізації, розподілу і

використання фінансових ресурсів для забезпечення стійкого економічного зростання в країнах ЄС.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню світової глобалізації та фінансіалізації присвячені праці А. Даниленка, Т. Єфименко, І. Лютого, В. Опаріна, В.Федосова, І. Чугунова та інш. Основна увага у вказаних наукових дослідженнях сконцентрована на багатьох аспектах функціонування фінансових систем ЄС, проте фіскальний дисбаланс сектору державного управління, який не вдалося подолати в посткризовий період, ставить нові виклики та питання перед фахівцями.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. У вітчизняній науковій літературі багато публікацій присвячено окремим фінансовим проблемам країн ЄС, проте недостатньо повно висвітлюється весь комплекс причин, що призвели до системної фінансової кризи ЄС.

Метою статті є встановлення причин, що привели до системної фінансової кризи ЄС та вивчення досвіду розв'язання урядами країн-учасниць ЄС, важливих фінансових проблем.

Основні результати дослідження. Друга половина ХХ сторіччя ознаменувалася створенням і стрімким розгортанням інтеграційних об'єднань в Західній Європі. В основі цих процесів закладені глибинні фактори, що пов'язані з об'єктивними потребами розвитку виробництва, торгівлі, сфери послуг, соціальної інфраструктури. Тенденції інтеграційних процесів в Європі на протязі 50-х – 90-х років переважали дезінтегруючі фактори, які мали місце при передачі суверенних прав наднаціональним органам. За більш ніж пів століття європейської інтеграції держави-члени Європейського Союзу напрацювали ефективні механізми розв'язання найважливіших проблем у сфері соціально-економічної політики, енергетики, охорони навколишнього середовища, розвитку інфраструктури. Пройшли складний і довгий шлях післявоєнного відновлення економіки, формування успішних демократичних систем прийняття рішень у суспільстві.